

ІНТЕРАКТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ УЧНІВ (НА МАТЕРІАЛІ ШКІЛЬНИХ ПІДРУЧНИКІВ З НІМЕЦЬКОЇ МОВИ)

М. М. Сидоренко

У статті розглядаються сучасні інтерактивні технології навчання, що застосовуються у шкільних підручниках з іноземної мови та використовуються у навчальному процесі загальноосвітніх навчальних закладів. Аналізується вплив інтерактивного навчання на розвиток пізнавальної активності учнів основної школи.

Ключові слова: *інтерактивні технології навчання, пізнавальна активність, іноземна мова, шкільний підручник.*

Постановка проблеми. Нині освіта і наука є стратегічно пріоритетними сферами людської діяльності, базовими для соціально-економічного розвитку суспільства. Створення його оптимальної соціально-економічної, зокрема духовної, моделі є визначальною характеристикою кожної держави, у тому числі й України. Констатуючи ці моделі та визначаючи шляхи їх реалізації, важливо усвідомлювати найголовніші світові тенденції, що забезпечують поступальний рух як суспільства в цілому, так і його освітньої галузі зокрема [1].

Серед багатьох чинників, які визначають характер і якість учнівської навчальної діяльності, провідне місце належить рівню пізнавальної активності школяра. Проблема її забезпечення у навчально-виховному процесі наразі є однією з найактуальніших, оскільки з переходом до основної школи в учнів помітно зменшується інтерес до навчання, невпинно скорочується обсяг засвоєного ними навчального матеріалу та його якість, вчителю все важче вдається залучити дітей до повноцінної інтелектуальної діяльності. Проблема розвитку пізнавальної активності учнів зумовила потребу в пошуку нових підходів до подальшого вдосконалення методів, впровадження новітніх технологій у процес навчання.

Інноваційні форми і засоби навчання, що збалансовано використовуються у комплексі з ефективними традиційними, допоможуть досягти визначених освітніх цілей, певною мірою здолати труднощі та успішно виконати завдання, що об'єктивно постають перед сучасною школою на шляху її реформування. Серед таких можна назвати інтерактивні технології, які найбільш продуктивно забезпечують комунікативні зв'язки суб'єктів освітнього процесу, сприяють утвердженню партнерських стосунків, зорієнтовані на розвиток мотивації учнів до навчальної, пізнавальної, комунікативної, практичної діяльності [7].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемі розроблення та використання інтерактивних технологій у навчальному процесі приділяли увагу Л. Ампілогова, Л. Варзацька, М. Кадемія, М. Кларін, Л. Кратасюк, В. Кремень, А. Мартинець, Л. Пироженко, Є. Полат, О. Пометун, Г. П'ятакова, В. Редько, О. Саган, Г. Токмань, А. Хуторської та інші науковці.

У спеціальних дослідженнях Л. Аристової, П. Гальперіна, В. Давидова, К. Сіповича, Г. Костюка, І. Лернера, В. Лозової, В. Марків, Н. Половникової, Л. Рубінштейна, О. Савченко, Б. Скоморовського, Г. Щукіної, В. Ястребової та ін. розкриваються загальні питання, пов'язані з розвитком пізнавальної активності. Серед них: розвиток самостійного мислення, озброєння учнів раціональними прийомами пізнавальної діяльності, дидактично доцільний вибір і поєднання методів і прийомів навчання тощо.

Питання розвитку пізнавальної активності особистості у зв'язку з мотивацією навчання і, зокрема, з такими його аспектами, як пізнавальний інтерес і пізнавальна потреба було і є предметом дослідження Б. Ананьєва, Н. Бібік, Л. Божович, В. Демиденко, В. Ільїна, А. Маркова, М. Махмутова, А. Роботової, І. Синиці, Н. Талізїної, І. Харламова, Ю. Шарова, Г. Щукіної та інших вчених. Безпосередньо проблемам мотивів оволодіння іноземної мови присвячені праці С. Григорян, І. Дубровіної, Л. Славїної, В. Шерстенікіної, Л. Якушиної та інших. Дослідження розвитку пізнавальної активності під час навчання іноземної мови займає особливе місце у працях зарубіжних авторів (В. Апелът, Х. Дювель, Р. Маскус, Х. Рот, Г. Шифеле та ін.).

Формулювання цілей статті. Мета статті – розглянути використання інтерактивних технологій у процесі навчання іноземних мов і проаналізувати їх вплив на розвиток пізнавальної активності учнів на матеріалі підручників з німецької мови для основної школи.

Виклад основного матеріалу. Інтерактивний (від англ. *interaction* – взаємодія) – той, що базується на взаємодії; означає наявність зворотного зв'язку між педагогом або засобом навчання та учнями [10]. Існують різні підходи до визначення інтерактивного навчання. Одні вчені розглядають його як вид діяльності, що передбачає взаємодію учня з навчальним середовищем, яке слугує джерелом засвоюваного ним досвіду [5], інші – як одну з ефективних форм стимулювання активності учнів до мовленнєвої взаємодії [7]. На думку О. Пометун та Л. Пироженко, «сутність інтерактивного навчання полягає в тому, що навчальний процес відбувається за умов постійної, активної взаємодії всіх учнів. Це співнавчання, взаємонавчання (колективне, групове навчання в співпраці) ...» [6, с. 7]. На думку В. Редька, інтерактивне навчання є «одним із сучасних напрямів соціально-психологічного навчання, у процесі якого учень вступає в діалог з учителем або однокласниками, бере активну участь у пізнавальному процесі, виконує при цьому творчі, пошукові, проблемні завдання у парі або групі» [7, с. 169]. Вчений зазначає, що джерелом активності при цьому слугують мотиви і потреби школяра; навчальне середовище, в якому перебуває учень; особистість учителя; рівень навченості одно-

класників як партнерів у спілкуванні; засоби діяльності; форми мовленнєвої та соціальної взаємодії, що використовуються у навчанні [7].

Дослідження вчених переконують, що саме мотиви, потреби, інтереси є внутрішніми спонукальними силами до навчання, від наявності яких значною мірою залежить розвиток пізнавальної активності учнів (Н. Бібік, Л. Божович, Т. Ільїн, Г. Щукіна). Саме вони зумовлюють цілеспрямовану діяльність людини, підвищують ефективність навчального процесу. Технології інтерактивного навчання покликані зробити діяльність школярів максимально продуктивною шляхом підвищення рівня їхньої пізнавальної активності, відповідно до цілей навчання і за допомогою мовного та мовленнєвого матеріалу.

Широке використання інтерактивних методів навчання у змісті підручників з іноземних мов певною мірою слугує показником їхньої ефективності. Не можна уявити сучасний підручник, у якому автор не запропонував би інтерактивні технології оволодіння його змістом [7].

Не стали винятком і підручники з німецької мови (автори – М. Сидоренко, О. Палій), що створені для учнів 5–6 класів загальноосвітніх навчальних закладів та рекомендовані Міністерством освіти і науки України для навчання німецької мови як другої іноземної [8; 9]. Інтерактивне навчання за цими підручниками здійснюється з урахуванням вікових особливостей учнів, їхніх інтересів і потреб, життєвого досвіду, бажання й умотивованості дій усіх учасників навчального процесу.

У змісті зазначених підручників пропонуються завдання, що стимулюють діалогічне спілкування, оскільки така форма мовленнєвої взаємодії є характерним прикладом інтерактивної технології навчання іншомовного спілкування. Наприклад:

1. Das ist übrigens ...

A. Lest den Dialog vor.

- ◆ Schau mal den Jungen an! Er sieht verrückt aus!
- Warum denn? Ich finde ihn sympathisch.
- ◆ Wie? Findest du ihn sympathisch?
- Das ist übrigens mein Bruder.
- ◆ Oh! Entschuldigung!

B. Macht weitere Dialoge.

◆	■
komisch	derFreund
doof	dieSchwester
altmodisch	dieFreundin [9, с. 130].

У процесі вирішення навчальних мовленнєвих ситуацій, змістом яких передбачається монологічне, діалогічне та полілогічне спілкування учнів, найбільш повною мірою проявляється творчість школярів. Вони мусять порівнювати, аналізувати, інтегрувати в одному виді навчальної діяльності інформативний матеріал та мовні засоби з різних тем. Наприклад:

1. Schreib Erikaeinen Brief. Beachte diese Punkte:

1. Wie und wo hast du deine Winterferien verbracht?
2. Was hast du in den Ferien gemacht?
3. Stelle zwei Fragen an Erika [9, с. 115].

Навчально-мовленнєві ситуації, уміщені у підручниках з німецької мови, стимулюють учнів до вирішення нестандартних проблем, до висловлювання свого ставлення та своєї точки зору до зазначеної проблеми, що засвідчує наявність тенденції на розвиток пізнавальної активності учнів.

Одним із ефективних засобів активізації розумової та пізнавальної діяльності на уроках іноземної мови є *гра*. Розглядаючи гру як засіб розвитку пізнавальної активності, ми звернули увагу на те, що у психологічній концепції ігрової діяльності гра визначається як діяльність, предмет та мотиви якої лежать у самому процесі її здійснення (О. Леонт'єв, Д. Ельконін). Як соціальний вид діяльності, навчальна гра спрямована на формування певних здібностей, умінь та навичок. Вона є засобом навчання, мета якого – навчити діяти.

У підручниках з німецької мови як другої іноземної (автори – М. М. Сидоренко, О. А. Палій) для учнів 5 та 6 класів розроблено систему дидактичних ігор [8; 9]. На уроках німецької мови пропонується використовувати граматичні, лексичні, фонетичні, орфографічні, аудитивні та мовні ігри. Ігри з предметами та картками (наприклад, «Доміно», «Лото», «Квартет» та ін.), словесні ігри (наприклад, «Карусель», «Снігова куля», «Ланцюжок» тощо), настільно-друковані ігри значно полегшують засвоєння складних граматичних конструкцій, розширюють словниковий запас учнів, допомагають створити наближені до життя ситуації та дають можливість підліткам оволодіти необхідними комунікативними навичками й адаптуватися до реалій і потреб навколишнього середовища. Змушуючи учнів передавати інформацію або ділитися думкою, ігри поєднують тренування з можливістю зрозуміти процес мовлення як живого спілкування.

Ігри-подорожі, ігри-доручення, ігри-припущення, ігри-загадки, ігри-бесіди (ігри-діалоги), розміщені у підручниках з німецької мови (автори – М. Сидоренко, О. Палій), розкривають основи дидактичної гри: особливості ігрової діяльності учнів, ігрових завдань, ігрових дій і правил, організацію життя дітей, керівництво вчителя. Такі ігри покликані додати пізнавальному змісту підручника незвичність, звернути увагу дітей на те, що знаходиться поряд, але не помічається ними. Вони загострюють увагу, спостережливість, осмислення ігрових задач, полегшують подолання труднощів і досягнення успіху.

У процесі навчання іноземної мови вагоме значення мають *рольові ігри* – різновид дидактичної гри, що поєднує ознаки ігрової та навчальної діяльності, під час якої діти програвать соціальні та міжособистісні ролі, реалізуючи при цьому вербальні та невербальні засоби спілкування, що уможливають оптимальне використання фронтальних, групових, парних та індивідуальних форм діяльності на уроці [2]. Такі ігри можуть бути використані для розвитку

критичного мислення, стимулювання творчої індивідуальності, підвищення мотивації мовленнєвих дій та інтересу учнів основної школи до вивчення іноземної мови. Наприклад:

1. Rollenspiel «Beim Arzt»

A. Lest vor.

- Herr Doktor, ich kann nicht zur Schule gehen.
- ◆ Florian, was tut dir weh?
- Herr Doktor, ich habe Halsschmerzen.
- ◆ Du musst Tee mit Zitrone trinken und Halskompressen machen.
- Danke!
- ◆ Gute Besserung, Florian!

B. Macht weitere Rollenspiele.

■	◆
Fieberhaben	im Bett bleiben/Medizin nehmen
Kopfschmerzen	Tablettennehmen/spaziergehen
Bauchschmerzen	im Bett bleiben/Medizin nehmen [9, с. 141].

Активне спілкування учнів у процесі навчання завжди є цікавим і корисним, оскільки не лише знімає заборону на спілкування, а й стимулює його, таким чином уникаючи рутинної індивідуальної діяльності та перетворюючи процес навчання на загальну захоплюючу пізнавальну діяльність. Окрім того, спільна діяльність є більш цікавою та емоційною, привчає до ініціативи та згуртовує колектив [6].

Інтерактивні завдання допомагають встановленню та підтримці стосунків, вчать взаємодіяти в парах, групах, командах. Застосування на уроках іноземної мови таких інтерактивних методик, як «Порушена послідовність»; «Вільне письмо»; «Асоціограма»; «Читання з позначками»; «Незакінчене речення», технологія «мозкового штурму» тощо розвиває пізнавальну активність, підвищує мотивацію навчання.

У змісті підручників з німецької мови як другої іноземної авторів М. Сидоренко та О. Палій активно застосовується така педагогічна технологія, як метод проектів. Це одна із форм навчання у співпраці, якій притаманна сукупність дослідницьких, пошукових і проблемних методів, що є творчими за своєю суттю [3]. Характерною особливістю цієї технології є спрямування на особистість школяра, вона сприяє реалізації диференційованого підходу, підвищує активність учнів і забезпечує їхню самостійність. Автори пропонують такі види проектних завдань: виготовлення вітальних листівок; випуск газети, журналу, де висвітлюється певна тема; проведення опитування, аналіз і презентація статистичних даних; підготовка та презентація іноземною мовою плакатів, проспектів як результату проектування певного соціально-комунікативного завдання.

Проектна технологія підвищує рівень інтелектуального розвитку дитини, соціально-колективну роль кожної особистості в колективі, стимулює інтерес

учнів до нових знань, сприяє розвитку дитини через розв'язання проблем і застосування їх у конкретній діяльності [4].

Висновки. Організація інтерактивного навчання передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, вирішення проблеми на основі аналізу обставин і відповідної ситуації. Учні вчать працювати в команді, захищати власну точку зору, репрезентувати результати своєї діяльності тощо. Робота в інтерактивному режимі сприяє розвитку комунікабельності, уміння організації навчального середовища, формуванню навички самостійної діяльності, вміння створювати ситуації, що спонукають до інтеграції знань для розв'язання проблеми.

Застосування інтерактивних методів навчання розвиває всі види пізнавальних мотивів: інтерес до знань, змісту та процесу навчання. Безумовно, навчально-пізнавальні мотиви – інтерес до способів здобування знань – удосконалюються в учня тією мірою, якою він задіяний у пошуку та обговоренні різних способів розв'язання проблеми, різних шляхів його перевірки.

У контексті нашого дослідження можна зробити висновок, що інтерактивне навчання – це спеціальна форма організації пізнавальної діяльності, що має конкретну, передбачувану мету – створити комфортні умови навчання, за яких кожен учень відчуватиме свою успішність, інтелектуальну спроможність.

Таким чином, ефективність розвитку пізнавальної активності учнів у процесі вивчення іноземної мови забезпечується завдяки використанню інтерактивних технологій навчання, які сприяють розвитку комунікативних вмінь, активізують пізнавальну, творчу та пошукову діяльність школярів.

Література

1. Кремень В. Г. Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти. Стратегія. Реалізація. Результати / В. Г. Кремень. – К. : Грамота, 2005. – 448 с.
2. Методика навчання іноземних мов у загальноосвітніх навчальних закладах : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / [Л. С. Панова, І. Ф. Андрійко, С. В. Тезікова та ін.]. – К. : ВЦ «Академія», 2010. – 328 с.
3. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования / под ред. Е. С. Полат. – М. : Изд. центр «Академия», 2003. – 272 с.
4. Полат Е. С. Метод проектов на уроках иностранного языка / Е. С. Полат // Иностранные языки в школе. – 2000. – № 2–3. – С. 3–9.
5. Пометун О. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід / О. Пометун, Л. Пироженко. – К., 2002. – 136 с.
6. Пометун О. І., Пироженко Л. В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : наук.-метод. посіб. / за ред. О. І. Пометун. – К. : Видавництво А. С. К., 2004. – 192 с.
7. Редько В. Г. Засоби формування комунікативної компетентності у змісті шкільних підручників з іноземних мов. Теорія і практика : монографія / В. Г. Редько. – К. : Генеза, 2012. – 224 с.
8. Сидоренко М. М. Німецька мова (перший рік навчання) : підруч. з нім. мови для 5 кл. загальноосвіт. навч. закл. / М. М. Сидоренко, О. А. Палій. – К. : Грамота, 2013. – 296 с.

9. Сидоренко М. М., Палій О. А. Німецька мова (другий рік навчання) : підруч. для 6 кл. загальноосвіт. навч. закл. / М. М. Сидоренко, О. А. Палій. – К. : Грамота, 2014. – 296 с.

10. Шукін А. Н. Лингводидактический энциклопедический словарь / А. Н. Шукин. – М. : Астрель, 2008. – 746 с.

References

1. Kremen V. H. Osvita i nauka v Ukraini – innovatsiini aspekty. Stratehiia. Realizatsiia. Rezultaty / V. H. Kremen. – K. : Hramota, 2005. – 448 s.

2. Metodyka navchannia inozemnykh mov u zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladakh : pidruch. dlia stud. vyshch. navch. zaklad. / [L. S. Panova, I. F. Andriiko, S. V. Tezikova ta in.]. – K. : VTs «Akademii», 2010. – 328 s.

3. Novye pedagogicheskie i informacionnye tehnologii v sisteme obrazovaniia / pod red. E. S. Polat. – M. : Izd. centr «Akademija», 2003. – 272 s.

4. Polat E. S. Metod proektov na urokah inostrannogo jazyka / E. S. Polat // Inostrannye jazyki v shkole. – 2000. – № 2–3. – S. 3–9.

5. Pometun O. Interaktyvni tekhnolohii navchannia: teoriia, praktyka, dosvid / O. Pometun, L. Pyrozhenko. – K., 2002. – 136 s.

6. Pometun O. I., Pyrozhenko L. V. Suchasnyi urok. Interaktyvni tekhnolohii navchannia : nauk.-metod. posib. / za red. O. I. Pometun. – K. : Vydavnytstvo A. S. K., 2004. – 192 s.

7. Redko V. H. Zasoby formuvannia komunikatyvnoi kompetentnosti u zmisti shkilnykh pidruchnykiv z inozemnykh mov. Teoriia i praktyka : monohrafiia / V. H. Redko. – K. : Heneza, 2012. – 224 s.

8. Sydorenko M. M. Nimetska mova (pershyi rik navchannia) : pidruch. z nim. movy dlia 5 kl. zahalnoosvit. navch. zakl. / M. M. Sydorenko, O. A. Palii. – K. : Hramota, 2013. – 296 s.

9. Sydorenko M. M., Palii O. A. Nimetska mova (druhyi rik navchannia) : pidruch. dlia 6 kl. zahalnoosvit. navch. zakl. / M. M. Sydorenko, O. A. Palii. – K. : Hramota, 2014. – 296 s.

10. Shhukin A. N. Lingvodidakticheskij jenciklopedicheskij slovar' / A. N. Shhukin. – M. : Astrel', 2008. – 746 s.

Сидоренко М. Н.

ИНТЕРАКТИВНЫЕ ТЕХНОЛОГИИ ОБУЧЕНИЯ ИНОСТРАННЫМ ЯЗЫКАМ КАК СРЕДСТВО РАЗВИТИЯ ПОЗНАВАТЕЛЬНОЙ АКТИВНОСТИ УЧАЩИХСЯ (НА МАТЕРИАЛЕ ШКОЛЬНЫХ УЧЕБНИКОВ НЕМЕЦКОГО ЯЗЫКА)

В статье рассматриваются современные интерактивные технологии обучения, которые используются в школьных учебниках иностранного языка и в учебном процессе общеобразовательных учебных заведений. Анализируется влияние интерактивного обучения на развитие познавательной активности учащихся основной школы.

***Ключевые слова:** интерактивные технологии обучения, познавательная активность, иностранный язык, школьный учебник.*

Sydorenko M.

**INTERACTIVE TECHNOLOGIES IN TEACHING FOREIGN
LANGUAGES AS MEANS OF PUPILS' COGNITIVE ACTIVITY
DEVELOPMENT (BASED ON SCHOOL TEXT-BOOKS IN GERMAN)**

The author of the article reviews contemporary interactive technologies of teaching foreign languages used in school books for the learning processing general education establishments. The influence of interactive learning on the development of cognitive activity of pupils in the secondary school is analyzed.

In the process of the research it's been found out that there exist different approaches to definition of interactive learning. It's distinguished as a kind of activity implying pupil's collaboration/cooperation with the learning culture which serves a source of gained experience; as well as one of the effective forms of stimulating pupils' activity to language interaction.

The most common kinds of interactive technologies used in the books in German as a second foreign language by M. Sydorenko and O. Paliy for the pupils of 5–6 forms are teaching dialogues, educational speech situations, didactic plays, projects.

Keywords: *interactive technologies, cognitive activity, foreign language, school text book.*